

УКРАЇНСЬКА ВІЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК
Серія: Літопис УВАН
Ч. 20

J. B. Rudnyékyj

SHEVCHENKIANA HELVETICA

Вінніцер

1 9 6 2

Берн

Накладом Академії

ЛІТОПИС УВАН
XX
UVAN CHRONICLE

UKRAINIAN FREE ACADEMY OF SCIENCES
Series: UVAN Chronicle
No. 20

J. B. Rudnyčkyj

SHEVCHENKIANA HELVETICA

SECOND EDITION

Winnipeg

1 9 6 2

Bern

Published by the Academy

УКРАЇНСЬКА ВІЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК
Серія: Літопис УВАН
Ч. 20

Яр. Рудницький

SHEVCHENKIANA HELVETICA

ДРУГЕ ВИДАННЯ

Вівніцеґ

1 9 6 2

Берн

Накладом Академії

**First Printing: Ukrainski Wistl — Ukrainian News
No. 23(1449), 4. 6. 1961.**

**Вперше друковано п. п. „Шевченківна в Швайцарії“
в часописі „Українські Вісті“, Новий Ульм, ч. 23(1449),
4. 6. 1961.**

I. ДРАГОМАНІВСЬКА ШЕВЧЕНКІЯНА

Швайцарія — країна, що мала окреме значення й вагу в історії видаць творів Т. Шевченка поза межами царської Росії.

Як відомо, перше видання Шевченка на Заході датується 1859-им роком. Тоді вийшла була в Ляйпцігу в Німеччині з ініціативи П. Куліша книжечка «Новые стихотворения Пушкина и Шевченки», як окремий випуск «Русской библиотеки» І. Головіна.¹⁾

В 1875-1876 рр. вийшли два томи Шевченкового «Кобзаря» в Празі накладом книгарні д-ра Е. Грегга й Ф. Даттля за редакцією О. Русопа й Хв. Вовка, коштом київської «Старої Громади».

Коли не брати до уваги галицьких видань Шевченка у Львові, то крім Ляйпцігу й Праги найважливішим осередком видань шевченкіяни на Заході була Женева в Швайцарії завдяки діяльності Михайла Драгоманова в рр. 1876-1889.²⁾ Окрему увагу присвятив Драгоманів Шевченкові. На основі студії Володимира Дорошенка «Женевські видання Шевченкових поезій», Українська Книга, т. 4: Краків-Львів 1942, стор. 135-152 та огляду П. Богацького «Кобзар Тараса Шевченка за сто років (1840-1940)», там-таки, стор. 153-184, можна скласти такий список цих видань:

¹⁾ Див. про це в Збірникові Заходознавства УВАН, т. VI (4), Вінніпег 1959, стор. 5-20, а теж: «New Poems of Pushkin and Shevchenko». The University of Manitoba Press, Winnipeg 1959.

²⁾ Див. про це: E. Lange, «Schweizer Drucke in russischer Sprache», Fünftzig Jahre Schweizerische Landesbibliothek 1895-1945. Bern 1945, S. 68-76 і «Bibliographie der Schweiz» 1871-1900. Zürich-Geneve-Basel.

ДРАГОМАНІВСЬКА ШЕВЧЕНКІЯНА

1. Кобзарь Тараса Шевченка. Частина I, Женева 1878 (з участю Хв. Вовка й А. Ляходького — «Кузьми й Сірка»), стор. 126 + 2.
2. Кобзарь Т. Гр. Шевченка. Видання стереотипне. Книжка перша, Женева 1881, стор. 124. Книжка друга, Женева 1881, стор. 125-256.
3. Поезії Т. Гр. Шевченка, заборонені в Росії. Женева 1890 (теж і з датою: 1891), стор. 248. Друковано як «заборонені поезії» в «Українській печатні» — Imprimerie Ukrainienne, Geneve ch. Dancet 15. Крім текстологічних зауваг редактор пише в передмові так:

«Мені однаково, чи буду... напечатано в новітніх петербургських виданнях Кобзаря, та тільки з пропуском слова замучили. Вбачивши це ми напечатали цю поезію і в нашій книжці, при кінці její. Хоча вона і написана по середині віку Шевченка, та добре зводить в одно його думки про себе і про Україну, — то і добре може закінчити збір його поезій в нашій книжці.» (Стор. VII). І справді надруковано цей вірш при кінці Шевченкових оригінальних поезій (стор. 238), а перед переспівом «Псалмів Давидових» (стор. 239-248).

4. Marija maty Isusowa. Wirszy Tarasa Szewczenka z uwahamy M. Dragomanowa («Pysano w miŃci Zenewi w wilnij storoni Szwajcarji»). Женева 1882, стор. 66.

Крім цих видань Шевченкових творів у Женеві писалися й частково друкувалися статті Драгоманова на теми шевченкіяни, з яких треба назвати:

«Шевченко, українофіли і соціалізм», Громада, т. 4, Женева 1879, стор. 101-230.

«Шевченковский день в Австрии и России», Вольное Слово, ч. 32 за 1882 р.

ДРАГОМАНІВСЬКА ШЕВЧЕНКІЯНА

«Война с памятью о Шевченке», там-таки, ч. 46. й ін.

Із Женеви Драгоманів писав свої листи, в яких багато відомостей про женеvські видання та думок про Шевченкову творчість. Їх список подає П. Богацький у згаданій праці, стор. 160-161.

Ресстрація й опис наведених швейцарських видань із шевченкіяни в науці проведена дбайливо й тому ми, відсилаючи читача до цитованих праць Дорошенка й Богацького, не думаємо добавляти нічого більше. Нас цікавить справа збереження швейцарських видань і сьогоднішній стан швейцарської шевченкіяни в бібліотеках і архівах цієї країни. Досліди в цій справі ми провели в Цюріху й Берні в днях 13, 14 й 15 квітня 1961. Нижче подаємо результат наших розшуків, головню на основі зведеного каталога Національної Бібліотеки в Берні.

— * —

II. Ї СЛІДИ В ШВАЙЦАРСЬКИХ БІБЛІОТЕКАХ

Насамперед треба з прикрістю ствердити, що наведених угорі Драгоманівських видань у швайцарських університетських, кантональних, чи міських бібліотках і архівах немає.

Як вільна країна — «вільна сторона» (за словами Драгоманова) Швайцарія не мала закону про т. зв. обов'язкові примірники. Та й досі немає тут такого закону й уся книжково-видавнича продукція країни реєструється в Національній Бібліотеці в Берні тільки на основі доброї волі видавців і авторів. Женевські видання Шевченка були — як відомо — призначені передусім для розповсюдження в Україні й Драгоманів та його співробітники не надто пристраждалися до посилення своїх видань бібліотекам у Швайцарії. Хоч як це не дивне з погляду визначної науково-інформативної діяльності Драгоманова в Європі, в бібліотеках Швайцарії зберігається до сьогодні одним-одне видання «Поезій Т. Гр. Шевченка, заборонених в Росії» з 1890 р. Є воно в Національній Бібліотеці в Берні й ним ми користувалися дня 14-го квітня, 1961 року.

Складаючи свого показника Шевченкових творів, Вол. Дорошенко теж мав не абиякі труднощі з автопсією деяких женевських видань. Як сам пише, він даремно шукав «по всій Європі» Шевченкового «Кобзаря» в виданні 1881. «Як не дивно, — пише він у згаданій праці, — але цього Кобзаря нема в жодній бібліотеці у Львові і взагалі в західних областях України. Не знайшлось його і в бібліотеках Франка та Павлика, таких близьких до Драгоманова. Цього видання нема навіть і в женевських бібліотеках, не кажучи вже про бібліотеки Парижа, Відня, Праги, Софії, Гельсінків... На щастя один томик (1-ий) знайшовся в Британ-

ІІ СЛІДИ В ШВАЙЦАРСЬКИХ БІБЛІОТЕКАХ

ському музеї в Лондоні³⁾, а другий (2-ий) у п. Євгена Вачинського в Женеві, якому його подарував небіжчик Ляховський...» (стор. 137).

Взагалі треба ствердити, що женеvські видання Шевченка на Заході рідкі. Найчастіш тут подибуються «Поезії Т. Гр. Шевченка, заборонені в Росії», наприклад, у Парижі⁴⁾, Лондоні⁵⁾ й інших місцях. Одним-сдиним — за нашими відомостями — примірник першого женеvського «Кобзаря» з 1878 зберігається в приватній колекції родини Фесенків у Вашингтоні, США, вивезений з України після другої світової війни.⁶⁾ Ми оглядали його на місці в 1956 році.

³⁾ На жаль, у 1961 р. авторові цих рядків не вдалося знайти цього примірника в бібліотечі Британського Музею в Лондоні, гл. його статтю «Шевченкіана в Бритійському Музею в Лондоні», «Канадійський фермер», ч. 19, Вінніпег, 1961, стор. 4.

⁴⁾ Пор. А. Жуковський: «Шевченкіана в бібліотеках Парижу». НТШ, Париж, 1961, стор. 4.

⁵⁾ Пор. цитовану статтю автора під³⁾.

⁶⁾ Пор. Яр. Рудницький: «З подорожі по Америці 1956», КПУК ч. 29, Вінніпег-Вашингтон, 1956, стор. 119 і світлина: стор. 120.

III. ІНШІ ВИДАННЯ

Найстарше не-жєневське видання творів Т. Шевченка, що зберігається в Швайцарії — це «Кобзарь» із 1883 р., виданий у Петербурзі. Він зберігається в російському (sic!) відділі університетської бібліотеки в Базелі.

Чергове хронологічно видання це «Кобзарь» за редакцією В. Доманицького, Ст. Петербурґ, 1907, що знаходиться в кантональній і університетській бібліотеці в Фрайбурзі. Там-таки є й четверте видання цього «Кобзаря» (т. зв. «друге видання» В. Яковенка), Ст. Петербурґ 1911; воно є теж в публічній і університетській бібліотеці в Женєві.

Далі йдуть новіші видання: «Дневник» Т. Шевченка (Москва-Лєнінград, 1931) в згаданій бібліотеці в Базелі, «Вибрані поезії» Т. Шевченка (Київ, 1944) в міській і університетській бібліотеці в Берні. Львівське видання «Творів» Т. Шевченка »Т-ва «Просвіта» є в Фрайбурзі.

З перекладів Шевченка швайцарські бібліотеки мають російські, польські, німецькі й англійські публікації. Базельська університетська бібліотека має «Собрание сочинений» Т. Шевченка в 5-ти томах, Москва 1949. Том польських перекладів М. Бєньковської за редакцією П. Зайцева в виданні Українського Наукового Інституту в Варшаві «*Targas Szewczenko, Poezje*», Warszawa 1936, зберігається в кантональній і університетській бібліотеці в Фрайбурзі; німецький переклад «Кобзаря» — «*Der Kobsar*» А. Куреллі з передмовою О. Дейча (2 томи, Москва, 1951) є в Базелі (згадана бібліотека), теж і в кантональній бібліотеці в Аарав. В Базелі є німецький переклад Шевченкового «Художника» А. Зеліба з передмовою Юлії Віргінії (Ляйтціґ, 1912). Один-одним англійський переклад Шевченкової лірики Е. Л. Воїнич «*Six Lyrics from the Ruthenian of Taras Shevchenko...*» London 1911, що знаходиться в публічній і університетській бібліотеці в Женєві, закінчує

листу Шевченкових перекладів на інші мови в Швайцарії.

Коли йдеться про шевченкознавчі праці, а зокрема новіші видання підсовєтські, чи еміграційні, то тут, на превеликий жаль, немає майже нічого. В каталогах у Берні ми знайшли ледве дві назви з шевченкознавчої літератури, а саме:

В міській і університетській бібліотеці в Берні є: Д. Гамарченко «Творчість Т. Шевченка...», Київ, 1944, в національній деякі видання УВАН із Шевченкіяни.

В 1961 р. УВАН із Канади переслала до Бергу свої видання з нагоди Шевченківського сторіччя, але вони ще не скаталогізовані. Між ними годиться відмітити:

«Кобзар» Т. Шевченка. Ювілейне видання 1860-1960. УВАН-Говерля, Вінніпег-Нью-Йорк, 1960.

«Кобзар» із «Основи» 1861. Перше книжкове видання з нагоди сторіччя, Вінніпег, 1961.

«Кобзар» за редакцією В. Сімовича й Яр. Рудницького. Видання УВАН-КІУК Вінніпег, 1960.

T. Shevchenko: «The Kobzar of Ukraine» Translated by A. J. Hunter UVAN-Howerla, Winnipeg-New-York 1961.

Крім цього вислано до Національної Бібліотеки в Берні такі видання УВАН із шевченкіяни:

Д. Дорошенко: «Розвиток української науки під прапором Шевченка», Літопис УВАН. ч. 10, Вінніпег, 1949.

Л. Біленький: «Віруючий Шевченко». Серія — Література, ч. 2, УВАН, Вінніпег, 1949.

Яр. Рудницький: «Шевченкіяна на Заході». Збірник Заходознавства УВАН, т. VI (4), Вінніпег, 1959; його ж: «Найближчі завдання шевченкознавства», Літопис УВАН ч. 16, Вінніпег, 1958, та: «Берн і Шевченко», Славістика УВАН, ч. 35, Вінніпег, 1959.

М. І. Мандрижа: «Шевченко і Франко», Серія: Література ч. 3. УВАН. Вінніпег, 1937; його ж: «З болгарсько-українських літературних взаємин. Вплив Шевченка на болгарську поезію», Славістика УВАН ч. 26. Вінніпег, 1958.

Вол. Жила: «Ідейні основи Шевченкового »Гамалії«. Серія: Література ч. 4. Вінніпег, 1958.

W. K. Matthews: «Taras Shevchenko. The Man and the Symbol». Slavistica UVAN, No. 41. Winnipeg 1961.

В зв'язку з Шевченківським роком 1961 Комітет Українок Канади під головуванням пані О. Войценко видав заклик у справі поповнення шевченкіяни в бібліотеках вільного світу. На цей заклик «Товариство Дошки України», Відділ у Монреалі, уфундувало для Національної Бібліотеки в Верві комплект «Кобзаря» за редакцією проф. Л. Білецького (Вінніпег, УВАН-Тризуб, 1952-1954). Його переслано до Швейцарії в травні 1961 р.⁷⁾

Наприкінці треба згадати, що Департамент Славістики Манітобського університету в Вінніпезі переслав до бернської Національної Бібліотеки згадане видання «New Poems of Pushkin and Shevchenko», Winnipeg 1959.

Всі ці посилки збагатили існуючу шевченкіяну в Швейцарії й треба думати, що вона далі ростиме не тільки старанням українців у вільному світі, але й заходами славістів, чи дирекцій швейцарських бібліотек, що замовлятимуть нові видання в цій ділянці для збагачення своїх колекцій.

⁷⁾ Пор. О. Войценко: В Шевченківські роковини 1861-1961, «Канадійський фармер» ч. 23/1961, стор. 11.

УКРАЇНЬКА ВІЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК
СЕРІЯ: ЛІТОПИС УВАН

- Ч. 1 — 9 — вичерпано.
Ч. 10 — Д. Дорошенко: **Розвиток української науки під прапором Шевченка**, Вінніпег, 1949.
Ч. 11 — К. Антонович: **Роля української жінки в праці У.В.У.**, Вінніпег, 1953.
Ч. 12 — Яр. Рудницький: **Українські бібліотеки в Канаді**, Вінніпег, 1954.
Ч. 13 — В. Безушко: **Видання УВАН 1945—1955**, Вінніпег, 1955.
Ч. 14 — Яр. Рудницький: **Бібліотека Читальні Просвіти в Вінніпегу**, Вінніпег, 1956.
Ч. 15 — Яр. Рудницький: **Бібліотека Товариства «Просвіта» в Форт Вілліамі, Онтаріо, Вінніпег-Форт Вілліам**, 1957.
Ч. 16 — Яр. Рудницький: **Найближчі завдання Шевченкознавства**, Вінніпег, 1958.
Ч. 17 — Ф. Богдан: **Бібліотека Взаємної Помочі й українська книжка в Ванкувері, Вінніпег - Ванкувер**, 1959.
Ч. 18 — А. Качор: **Роля «Просвіти» в економічному розвитку Західної України**, Вінніпег, 1960.
Ч. 19 — Яр. Рудницький: **Бібліотека «Просвіти», Вінніпег-Порт Артур**, 1961.

Ціна випуску: 50 ц.

Замовляти:

UVAN

Box 3597, Sta. B. Winnipeg 4, Man., Canada.